



**ТОШКЕНТ ДАВЛАТ
ИҚТИСОДИЁТ
УНИВЕРСИТЕТИ**



**ЎЗБЕКИСТОН
РЕСПУБЛИКАСИ
ФАНЛАР
АКАДЕМИЯСИ**



**ЎЗБЕКИСТОН
РЕСПУБЛИКАСИ
ДАВЛАТ БОЖХОНА
ҚЎМИТАСИ
БОЖХОНА
ИНСТИТУТИ**

**“ЎЗБЕКИСТОН ИҚТИСОДИЁТИНИНГ
ИННОВАЦИОН РИВОЖЛАНИШИ ДОИРАСИДА
ТАШҚИ ИҚТИСОДИЙ ФАОЛИЯТНИ ДАВЛАТ
ТОМОНИДАН ТАРТИБГА СОЛИШНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ”**

**мавзусида республика илмий-амалий анжумани материаллари
тўплами**

Сборник материалов научно-практической конференции на тему

**“АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ
ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
В КОНТЕКСТЕ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ
ЭКОНОМИКИ УЗБЕКИСТАНА”**

Тошкент шаҳри, 2019 йил, 24 апрель

*А.М. Махаматжонов,
докторант,
Д.Б. Шахбозов, талаба,
ТДИУ*

ТАШҚИ ИҚТИСОДИЙ ФАОЛИЯТНИ АМАЛГА ОШИРИШНИНГ НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ

Ташқи иқтисодий алоқалар моддий, молиявий ва заковат бойликларининг мамлакатлар ўртасида алмашилишининг турли йўналишлари, шакллари ва воситаларини ифодаловчи яхлит тизимдир. Бу исталган мамлакат иқтисодиётидаги энг мураккаб соҳа бўлиб, ўз ривожланиши учун атрофлича ёндашувни тақозо этади. Ўзбекистоннинг мустаққликка эришиши ва бозор муносабатларига ўтиши жараёни, Ўзбекистон геосиёсий ҳолатининг тубдан ўзгариши, босқичма-босқич иқтисодий ислохотларнинг амалга оширилиши мамлакат тараққиётида ташқи иқтисодий алоқаларнинг ролини анча кўтарди. Ўзбекистон учун, нафақат, узок, балки, яқин кўшни мамлакатлар билан ҳам хўжалик ва савдо алоқалари ташқи иқтисодий алоқаларга айланди. Шу муносабат билан миллий иқтисодиётни ривожлантиришда ташқи иқтисодий омилнинг аҳамияти кескин ошди. Айни вақтда ҳам айрим хўжалик субъектларининг, ҳам давлатнинг умуман ташқи иқтисодий фаолиятининг моҳияти сон ва сифат жиҳатидан тубдан ўзгарди.

Ташқи иқтисодий омилнинг кучайиши амалга оширилаётган бозор иқтисодиёти жараёнларининг, мамлакат иқтисодиётининг жаҳон иқтисодиёти, ички бозорнинг ташқи бозор билан ҳамкорлигининг шаклланаётган бутунлай янги асослари талабларидан келиб чиқади.

Цивилизациянинг ривожланиши алоҳида олинган давлатларни халқаро хўжалик алоқаларига мунтазам равишда жалб этишга олиб келади, бу эса ягона жаҳон иқтисодиётини барпо этишга имкон яратади. Дунёдаги барча мамлакатлар умумий иқтисодий қонунларга кўра ривожланади, улар халқаро муносабатлар иқтисодий характерининг устувор бўлишини шартлайди.

Эҳтиёжларнинг доимо мураккаблашиб борадиган таркиби, ресурсларнинг жуда камлиги ва олисдалиги, нафақат, алоҳида давлат ичидаги худудлар ўртасида, балки турли давлатлар ва жаҳон минтақалари ўртасида ҳам янада самаралироқ айирбошлаш воситаларини талаб этади. Дунёнинг турли минтақаларида иқтисодий

ривожланиш ва аҳолининг ўсиши нотекис юз беради, бу ҳам халқаро айирбошланиш кенгайтириш заруратини юзага келтиради, ушбу жараёнлар янги бозорларни (товарлар, хизматлар, меҳнат, ахборот, молия ва бошқа бозорларни) ривожлантиришга, хомашёни олиб киришга, технология ва ахборотларни айирбошланишга, илмий, илмий-техник, ишлаб чиқариш, маданий ва бошқа ташқи иқтисодий алоқаларга имкон яратади.

Бинобарин, ташқи иқтисодий алоқалар – бир аниқ мамлакатнинг бошқа мамлакатлар билан халқаро меҳнат тақсимоти, фан ва ишлаб чиқаришни ихтисослаштириш ҳамда бошқа омилларга асосланган ишлаб чиқариш, савдо, сиёсий ва бошқа турли хил муносабатлари.

Ташқи иқтисодий фаолият ташқи иқтисодий алоқаларни руёбга чиқариш жараёнидир. Ташқи иқтисодий алоқалар халқаро меҳнат тақсимоти, ишлаб чиқариш ва фанни ихтисослаштириш, хўжалик ҳаётини байналмилаллаштириш жараёнидан объектив равишда келиб чиқади. Ташқи иқтисодий алоқаларнинг шаклланиши ва ривожланиши алоҳида олинган мамлакатларнинг ўзаро алоқалари ва бир-бирига боғлиқлигининг кучайиши билан белгиланади.

Шундай қилиб, давлатнинг ташқи иқтисодий алоқалари турли соҳаларда: ташқи савдо, фаолиятнинг илмий-техник, ишлаб чиқариш, инвестиция, валюта, молия ва кредит, ахборот, маданий ва спорт турлари, ресурсларни олиб ўтишда ўрнатилади. Ташқи иқтисодий алоқаларнинг ана шу барча турларини қуйидаги шаклларга бирлаштириш мумкин: савдо (товарларни айирбошланиш, хизматлар кўрсаташ), тадбиркорликнинг бошқа турлари. Улар халқаро иқтисодий муносабатлар амалиётида кенг тарқалган.

Халқаро савдога замонавий қарашлар ўз ичига бир нечта назарияни олади, у Адам Смит аллақачон таърифлаб берган мутлақ устунлик назариясидан (1776 йил) бошланади⁴⁸. У ҳар бир мамлакатда бошқа мамлакатлардагига қараганда анча кам чиқимлар билан товарлар ва хизматларнинг муайян турларини ишлаб чиқаришга имкон берадиган мутлақ устунлик мавжудлигини исботлаб берди (бундай устунлик табиий тусда бўлиши ёки иқтисодий ривожланиш жараёнида эгалланиши мумкин). Савдо ўзаро фойдали бўлиши учун мамлакатларнинг бири шундай мутлақ устунликка эга бўлиши керак, лекин, у ишлаб чиқариш фаолиятининг

⁴⁸ Смит А. Халқлар бойлигининг табиати ва сабаблари тўғрисида тадқиқотлар.

турли йўналишларидан ўрин олиши лозим. Турли давлатлар иқтисодий фаолиятини ихтисослаштиришнинг асосий шарт-шаротларидан бири ҳам ана шундадир. Смит назариясидан ихтисослаштириш қанчалик чуқур бўлса, мамлакат оладиган фойда ҳам шунчалик кўп бўлади, деган хулоса келиб чиқади.

Д.Рикардонинг “Сиёсий иқтисод ва солиқ солиш асослари” (1817 йил) китобида таклиф қилинган қиёсий устунлик назариясига кўра, мутлақ устунликларга эга бўлмаган мамлакатларда ташқи савдодан фойда олишлари мумкин. Амалда ҳамма ерда ва ҳамма вақт мавжуд бўладиган ички ва ташқи нархлар ўртасидаги тафовутлар туфайли исталган мамлакатда уларни ишлаб чиқариш мавжуд чиқимлар нисбатида қолганларини ишлаб чиқаришга қараганда анча фойдали бўлган ва уларни айирбошлаш ўз ишлаб чиқаришига қараганда фойдалироқ бўладиган товар ёки хизмат ҳар вақт топилади. Ушбу назариянинг ривожланиши алмаштириш чиқимлари ҳисобининг мавжуд эканлигини кўрсатди.

Ташқи иқтисодий фаолият ташқи савдога асосланади, чунки, бундай фаолият туфайли мамлакатлар ишлаб чиқариш ресурсларидан фойдаланиш самарадорлигини ошириш имкониятига эгадирлар.

Умуман олганда, ташқи иқтисодий фаолиятни ривожлантириш учун, аввало, уни ташкил этиш ва амалга оширишнинг назарий асосларини чуқур билиш, жаҳон иқтисодиёти ва халқаро меҳнат тақсимооти назариялари, қоидалари ва тамойилларига амал қилиш асосида ишлаб чиқариш ва хизмат кўрсатишларни ривожлантириш талаб этилади.

*А. Ч. Кенжаев, ММВ-01 гуруҳи
магистранти,
Ш. Низомиддинов, МХИ-01
гуруҳи магистранти,
ТДИУ*

ЎЗБЕКИСТОННИНГ ТАШҚИ ИҚТИСОДИЙ ФАОЛИЯТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ТЎҒРИДАН-ТЎҒРИ ХОРИЖИЙ ИНВЕСТИЦИЯЛАРНИНГ АҲАМИЯТИ

Бугунги кунда Ўзбекистон халқаро интеграция жараёнида фаол иштирок этиб келаётган давлатлардан бири ҳисобланади. Хусусан, Ўзбекистонда дунёнинг 120 дан ортиқ давлати билан дипломатик, сиёсий, илмий-техникавий ва маданий алоқалар ўрнатилди.